

Lapin yliopistossa koulutetaan tarinamestareita

Lapin yliopistossa Rovaniemellä tarjotaan maassamme ainutlaatuista ammatillista matkailualaan liittyvää täydennyskoulutusta. Toissasyksynä käynnistyneestä tarinamestari-koulutusohjelmasta on tähän mennessä valmistunut jo 13 matkailuosaaajaa. Mestari-sana ei ole tuulesta temmattu. Kurssilla opiskellut muoniolainen matkailuyrittäjä Jari Rossi voitti tarinan-kerronnan Suomen mestaruuden viime vuonna.

Tarinamestari-koulutusohjelma (TarinaMesta) on suunnattu erityisesti matkailun parissa työskenteleville henkilöille, joilla voi olla yrittäjätaustaa ja jotka ovat jo hankkineet Lapin sekä lappilaisen arkielämän tuntemusta. Heidän toivotaan myös tuntevan maakunnan elinkeinoja ja olevan kiinnostuneita vanhan Lapin kulttuureista.

Koulutus edellyttää osallistumista kerran kuussa eri puolilla Lappia järjes-

tettäviin kahden päivän lähiopetusjaksoihin. Niiden välillä tehdään etäopin-toja verkossa.

TarinaMestan tieteellisen johtajan, Lapin yliopiston kasvatustieteen professorin **Esa Poikelan** mukaan kurseille on hakeutunut värikäs kirjo matkailualan ammattilaisia, joiden joukosta on löytynyt muiden muassa käsityö-, luontaistuote- ja matkailuyrittäjiä, pari ammattishamaania, kullankaivaja ja lastenkirjailija.

Sekä ensimmäiseltä kurssilta että

Esa Poikela toivoo, että tarinamestari-koulutusta voitaisiin tavalla tai toisella myöhemmin jatkaa Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutissa tai Tarinamestarit-yhdistyksen organisoimassa toiminnassa.

viime syksynä käynnistyneeltä toiselta kurssilta, jolle valittiin alun perin 27 opiskelijaa, putosi heti alkuvaiheessa kymmenkunta opiskelijaa pois. Poikelan mielestä se on tuttu ilmiö aikuiskoulutuksessa: kun havaitaan, että opiskelu vaatiiikin todellista paneutumista ja työntekoa, vain sitoutuneimmat jäävät.

Koulutus perustuu ongelmaperustaiseen oppimiseen, PBL-pedagogiikkaan, jonka uranuurtajana Esa Poikela maassamme tunnetaan. Koulutuksessa ei käytetä ulkopuolisia kouluttajia ollenkaan, minkä takia opiskelijoiden oma tiedonhankinta korostuu.

– Emme saa varastaa oppimisprosessia näiltä oppijoilta. Jos he eivät hanki tietoa ja rakenna omaa tarinaansa

itse, niin silloinhan he vain jäljittelevät, eikä osaaminen syvene, Poikela väittää.

Lähiopetusjaksoilla toteutettavissa tietoverstaissa jaetaan aina uudet ongelmat ja esitellään oppijoiden omaan tiedonhankintaan perustuvat ratkaisut edellisellä lähijaksolla annettuun ongelmaan. Tarinapajoissa hiotaan omaa esitystä kameran edessä, jonka jälkeen siitä tarjoavat palautteen välittömästi ohjaajat, kurssitoverit ja kertoja itse.

– Kun aikuinen oppii oppimaan ja arvioimaan omaa suoritustaan, niin sillä tavalla hankittu osaaminen myös pysyy. Näin he saavat valmiuksia kehittää tarinamestareina itseään jatkuvasti.

Sisältöturisti ei työdy pelkästään elämykseen

Esa Poikela on aina ollut kiinnostunut aikuisten oppimisesta ja työskennellyt erilaisissa aikuiskoulutustehtävissä. Hän toimi tutkijana ja opettajana Tampereen yliopistossa vuodesta 1989 alkaen toistakymmentä vuotta. Poikela hoiti 2000-luvun alkupuolella kahta määrääikaista professuuria, toimien ensin aikuiskasvatuksen ja sitten kasvatustieteen professorina.

Poikelan tutkimustyö on painottunut muun muassa aikuiskoulutusorganisaatioihin, työssäoppimiseen, ongelmaperustaiseen oppimiseen ja yliopistopedagogiikkaan. Väitöskirja käsitteli kontekstuaalista oppimista.

Hän kiinnostui puolenkymmentä vuotta sitten Lapin yliopistossa avautuneesta kasvatustieteen professuurista erityisesti sen alanmäärityksen vuoksi, jossa korostuivat työelämäyhteys ja organisaatitieteet.

Kolme vuotta sitten Poikela tutustui hänen kurssilleen hakeutuneeseen kemijärveläiseen toimittajaan ja tietokirjailijaan **Tapani Niemeen**, joka oli kirjoittanut paljon Lapin matkailusta ja myös kouluttanut matkailuyrittäjiä. Niemen mielestä matkailun ammatillaiset tekivät työtään puutteellisen tiedon varassa. Monet matkailutuotteet perustuvat tarinoihin, joiden taustaa ja kiinnekohtaa arkielämään ei kuitenkaan tunnettu riittävän hyvin.

- Hän oli kaivannut pedagogista mallia, jolla kyettäisiin syventämään matkailuammattilaisten tietämystä. Päätimme tilaisuuden tullen yhdistää kaksi asiaa, tarinankerronnan perinteen ja ongelmaperustaisen oppimisen, Poikela kertoo.

- Tarinamestari-koulutus lähti siitä ajatuksesta, että perinteinen matkailu on kovasti luontoa kuluttavaa ja resursseja vaativaa. Pyrimme löytämään sellaisia sisältötuotannon malleja, jotka noudattaisivat kestävän matkailun periaatteita.

Etsiessään koulutukselle tieteellistä pohjaa ja ideaalitasoa Poikela kehitteli myös restoratiivisen matkailun käsitettä. Käsite on peräisin ympäristöpsykologiasta, missä sillä tarkoitetaan yksilön ja ympäristön välisen suhteen muototumista. Pyrkimystä sopusointuun ympäristön kanssa restoratiivisesta näkökulmasta ovat tutkineet erityisesti kanadalaiset **Stephen** ja **Rachel Kaplan**.

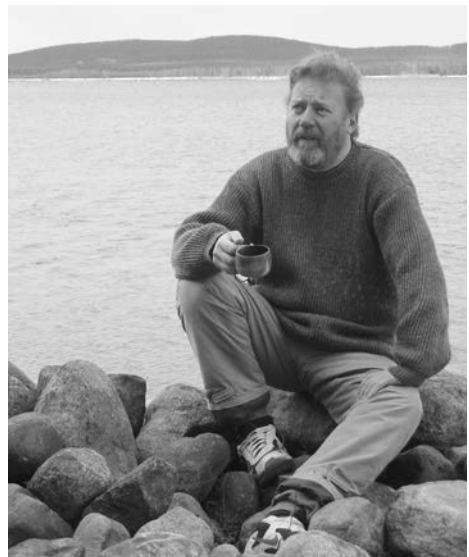
Tapani Niemi on suhtautunut kriittisesti lappilaiseen matkailuun, jossa "elämystalous" on pahimmillaan johtanut "ryöstötalouteen", missä ei ole kunnioitettu pohjoisia juuria.

- Restoratiivisuudellahan tarkoitetaan elpymistä ja voimien palauttamista. Ihminen haluaa luontaisesti olla tasapainossa ympäristönsä kanssa.

- Tästä me tulemme oppivaan matkailuun. Ihmiset haluavat kokea ja tietää ja matkailevat sen takia. Oivalluksemme oli se, että turisti ei tyydy pelkästään elämyksiin vaan haluaa päästä syvemmälle ympäristöön, olipa se luontoa tai kulttuuria. Hän haluaa esimerkiksi saada käsityksen siitä, miten Lapissa eletään ja miten täällä tullaan toimeen.

- Oppivaa matkailua toteuttava turisti palaa matkalta viisaampana kuin lähtiessään. Hän on oppinut jotakin itsestään ja ympäristöstään, mutta ennen kaikkea hän on oppinut jotakin itsensä ja ympäristön suhteesta, Poikela pohtii.

- Jos ihmisen oma elinympäristö on vaativa, siinä selviytyäkseen ihmisen on kehitettävä itseään. Joskus vaatimukset ylittävät yksilön kyvyn selvitä haasteista yksin.

Tässä on kosketuspintaa myös restoratiiviseen sovitteluun, jossa pyritään riitelevien osapuolien kesken yhteiseen sopimukseen sovittelijan johdolla. Sopimukseen pääseminen edellyttää sitä, että molemmat osapuolet ymmärtävät omat vaikuttimensa. Kun mennään konfliktin ytimeen, tällaisessa prosessissa voivat oppia niin rikolliseen tekoon syyllystynyt kuin teon uhrikin. Tärkeintä on ehkäistä teon toistuminen. Poikelan ohjauksessa aiheesta väittelee piakkoin itsekin vuosikausia sovittelijana toiminut **Timo Pehrman**.

Vaihtelevat asiakastilanteet vaativat vahvaa tietopohjaa

Tapani Niemi on kerännyt parikymmenen vuoden ajan suullista lappilaista kansanperinnettä ja historiaa. Hänellä on pitkä kokemus radiotyöstä, joka on antanut hänelle eväitä myös kouluttaa esiintymiseen. Niemen mielestä sodanjälkeinen modernisaatio tuhosi historiatietoisuuden ja juuret menneeseen. Moni Lapin matkailun parissa työskentelevä on joko paluumuuttaja tai etelän kasvatti, jolla ei ole omakohtaista kokemusta siitä, mitä hän asiakkailleen kertoo.

– Tarinamestari-koulutuksessa opitaan kadonnutta perinnettä ja muutetaan sitä tarinoiden muotoon. Tältä kurssilta valmistuneet eivät kuitenkaan ole papukaijoja, jotka toistavat mekaanisesti vanhoja tarinoita, vaan he luovat koko ajan vanhan pohjalta uutta, Niemi painottaa.

– Asiakastilanteet ovat vaihtelevia, joten kertojan on kyettävä mukautumaan niiden luomiin yllätyksiin tai olosuhteisiin. On osattava muuttaa lennosta kertomusta tai aihetta. Sellaiseen

Ongelmaperustainen oppiminen levisi erityisesti ammattikorkeakouluihin

Ongelmaperustainen oppiminen (Problem-Based Learning, PBL) rantautui Suomeen ja Tampereen yliopiston lääketieteen opetukseen 1990-luvun alussa. Myös Pirkanmaan terveydenhuolto-oppilaitoksessa virisi 1990-luvulla kiinnostus PBL:ää kohtaan fysioterapian opetuksessa. Siihen haettiin mallia lähinnä Linköpingin yliopistosta.

Tällä hetkellä PBL on laajasti käytössä eri koulutusaloilla. Lääke- ja terveystieteen opetuksesta alkaneet toetukset ovat laajentuneet sosiaalialan, liiketalouden, metsä- ja puutalouden sekä tekniikan koulutukseen erityisesti ammattikorkeakouluissa.

– Jos jossakin, niin ammatillisessa koulutuksessa on kysymys siitä, että opiskelijoiden pitää oppia ratkaisemaan ongelmia. On opittava suunnittelemaan yhdessä, hankkimaan tietoa, hallitsemaan resursseja ja tekemään yhteistyötä.

– Loppujen lopuksi substanssiosaaminen on vain osa sitä oppimista. Se opitaan helpommin kuin kaikki muu. Kokonaisuuteen tarvitaan toiminnallista pedagogiikkaa, toteaa professori Esa Poikela.

PBL:n lisäksi on muitakin mahdollisuuksia toteuttaa kyseistä pedagogiikkaa. Ammattikorkeakouluissa on kokeiltu tiimiakatemiaa ja projektioppimista. Nämä toteutustavat eivät ole Poikelan mielestä millään tavalla ristiriidassa PBL:n kanssa, vaan ne päinvastoin täydentävät toisiaan.

– Mutta PBL:ssä on se hyvä puoli, että kun se organisoidaan kouluun opetussuunnitelman tasolla, se tuottaa pysyvän muutoksen. Aikaisemmat muut kokeilut olivat opettajakohtaisia, jolloin menetelmä usein lähti talosta kyseisen opettajan mukana.

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessaakin pedagogiikka on saanut jalansijaa. Lapin ammattopiston hyvinvointialan koulutus on kokonaan organisoitu PBL:n pohjalta. Yliopistoissa on toteutettu yksittäisiä PBL-koulutusohjelmia eri tieteenaloilla. Tampereen yliopistossa on lääketieteen ja varhaiskasvatuksen opetusohjelmat rakennettu ongelmaperustaisen opetussuunnitelman pohjalta.

ProBell-ryhmä edisti PBL-koulutuskokeiluja

Tampereen yliopistossa perustettiin PBL-pedagogiikan soveltajien ja tutkijoiden yhteiseksi foorumiksi ProBell-tutkimus- ja kehittämiss ryhmä vuonna 2001. Alussa Esa Poikela toimi ryhmän puheenjohtajana. Hänen vaimonsa **Sari Poikela**, joka ensimmäisenä maassamme väitteli ongelmaperustaisesta pedagogiikasta, työskenteli sihteerinä.

Ryhmä sai rahoitusta vuosina 2002–2006 toteutuneesta Suomen Akatemian Life as Learnig -tutkimusohjelmasta. Kymmenen vuoden aikana ryhmä on järjestänyt vuotuisen kansallisen PBL-konferenssin, johon on osallistunut myös kansainvälisiä asiantuntijoita ja tutkijoita. Tampereen yliopiston lisäksi ProBell-ryhmä on edistänyt PBL-kokeiluja myös muissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa.

Ongelmaperustaista pedagogiikkaa on kehitetty ja levitetty ESR-rahoitteisten hankkeiden turvin. Tampereen yliopistossa organisoitiin vuosina 2002–2005 ongelmaperustaisen oppimisen PD-opinnot (PBL-PD), joihin osallistui opettajia eri puolilla Suomea sijaitsevista ammattikorkeakouluista. Vastaavanlainen hanke, ongelmaperustainen oppiminen ja tietoverkot (PBL-IT), toteutettiin 2004–2006.

Kolmas ESR-rahoitteinen ja PBL-pedagogiikkaan perustuva hanke, Tarinamestarien koulutusohjelma (2009–2011), on käynnissä Lapin yliopistossa.

Tampereen yliopiston lääketieteen tiedekunta on saanut kolmeen otteeseen opetusministeriön laatupalkinnon PBL-kehittämistyöstään. Laatupalkinnolla on palkittu myös saman yliopiston varhaiskasvatuksen yksikkö ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulun fysioterapiakoulutus. Tampereen yliopisto on puolestaan palkinnut ProBell-ryhmän opetuksen kehittämistyöstä.

Irene Kangasniemen valmistama perinteinen lapinrumpu, joka on hänen mukaansa ”vanhan Lapin google ja internet”.

joustavuuteen kykenee vain vahvan tietopohjan turvin.

TarinaMestan ensimmäiseltä kurssilta valmistuneella, Kemijärvellä syntyneellä käsityötaitelijalla **Irene Kangasniemellä** on työhönsä vahva kokemus ja opiskelupohja. Valmistuttuaan askarteluohjaajaksi hän opiskeli ensin Lapin korkeakoulussa opettajaksi ja sitten Taide-teollisessa korkeakoulussa kuvaama- taidon opettajaksi. Hän on opettanut kädentaitoja ja kuvataidetta kohta 30 vuoden ajan.

Kangasniemellä on myös aikaisempaa matkailualan yliopistotason koulutusta. Hän kertoo saaneensa tarinames- tari-koulutuksesta eväitä loppuelämäksi. Hän arvosti erityisesti erilaisia tiedon- hankintamentelmiä, joihin he ovat opis- kelussaan tutustuneet. Kun hän esimer- kiksi valitsi itselleen työtehtäväksi Lapin pidot, hän kävi haastattelemassa iäkkäitä ihmisiä ja sai tallennettua ikivanhoja ruuanvalmistusmenetelmiä.

Kangasniemellä on ollut puolisonsa **Arin** kanssa yhteinen matkailuyritys jo 15 vuoden ajan Rovaniemen Nivankylässä. Hän kutsuu itseään ”näpernömiksi”, joka osaa vähän kaikkea. Hän loihtii koivuntuohesta takin, lakin tai lipon. Porosta hän käyttää kaiken, palottelee poronlihat porovelliin, näskää nahan ja neuloo siitä erärepun tai pusukan. Luista hän muotoilee koruja ja onnen amuletteja.

Kangasniemellä on poikkeuksellinen osallistava tapa ohjata käsityöpajaansa tulevia turistiryhmiä. Hän opettaa asiakkaat valmistamaan itse omat matkamuistonsa kertoen samalla esineisiin ja niiden valmistukseen liittyviä tarinoita. Varsinkin japanilaiset ovat hurmaantuneet, kun ovat päässeet koskemaan, tekemään, haistamaan ja maistamaan.

– Japanilaiset ovat taitavia, mutta täytyy pitää huoli siitä, etteivät he menetä kasvojaan. Tehtävä ei saa olla liian vaikea. Olen tehnyt heidän kanssaan himmeleitä ja sarvitöitä. Jos mahdollista, käymme metsästä poimimassa mustikoita ja leivomme niistä piirakan.

Kangasniemi kertoo kurssilaisten arvostaneen niin paljon yhteisiä kokemuksiaan, että he päättivät perustaa Tarinamestarit-yhdistyksen, johon he toivovat jäseniksi myös myöhemmin valmistuvia tarinamestareita. Tällainen verkottuminen merkitsee paljon paitsi sosiaalisesti myös ammatillisesti.

– Meillä on kaikilla jonkin alan erityistaitoja, joten voimme aina apua tarvitessamme kääntyä toistemme puoleen. Kun joku tarvitsi esiintymisessään tiettyä pukua, niin minä valmistin hänelle sellaisen.

Markku Tasala